

Arvio toimintamallista: Välivuokra-asuttamalla kiinni arkeen – asumisen riskit minimiin

Mallissa välivuokrataan asuntoja kodittomille. Asukkaille tarjotaan yksilöllinen arjen tuki sekä mahdollisuus sosiaaliseen ja mielekkääseen tekemiseen. Samalla edistetään asukkaiden etenemistä välityömarkkinoille ja töihin.

Malli on arvioitu¹ osana Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke Sokran ja ESR TL5 -hankkeiden Osallisuuden palaset -kehittämistyötä. Arvio on tehty Sokra-hankkeen päätoteuttaja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa.

Kehittäjä

ARKI – Asunto reilusti kaikille ilman ehtoja (ESR 2017) sekä Kadulta kotiin (STEA 2018–2020)

Kehittäjän yhteyshenkilö: Pekka Matilainen, pekka.matilainen@viadia.fi ViaDia ry
Pirkanmaa

Mallin kuvaus

Välivuokrauksessa järjestö tai muu toimija vuokraa asutettavalle asunnon. Välivuokra-asutettavia ovat viimesijaisten sosiaalipalveluiden ulkopuolelle jääneet tai jättäytyneet, erityisen haasteellisessa asemassa elävät henkilöt, kuten ulkona asuvat kodittomat tai asunnottomina vapautuvat vangit.

Välivuokra-asutettavien erityisenä haasteena on luottamuksen synnyttäminen itseensä, yhteiskuntaan ja yhteiskunnan palveluihin.

Välivuokraus mahdollistaa vuokra-asumisen henkilölle, joka ei itse pysty hankkimaan asuntoa esimerkiksi velallisuuden tai tulottomuuden vuoksi. Välivuokrauksessa toteutuu Asunto ensin -periaate. Toiminnalla ehkäistään esimerkiksi vankilasta vapautuvien

¹ Malli on arvioitu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksessa kehitettyjen osallisuuden osa-alueiden ja lupaavan käytännön kriteerien näkökulmista Sokran toimesta hankkeen dokumentaatiota hyödyntäen.

thl

Diak

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

rikoskierteen uusiutumista. Henkilölle, joka vapautuu vankilasta ilman asuntoa, järjestetään rauhallinen ja arkea tukeva asunto, sekä arjen tuki sisältöineen.

Rakenteelliset ja taloudelliset reunaehdot

Välivuokra-asuttamisen rakenteellisia ja taloudellisia reunaehtoja ja mahdollistajia ovat:

1. kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen löytyminen välivuokrattavaksi
2. huoneistoturva-vakuutus, joka korvaa tavallisesta kotivakuutuksesta poiketen myös vesivahingot ja esim. vuokranantajalle koituvat tappiot vastikkeiden osalta vahingon sattuessa
3. Kelan päätös sisällyttää mm. huoneistoturvavakuutuksen osaksi vuokraa
4. Sosiaalisen isännöintiin nimenomaan tässä kohderyhmässä perehtynyt työntekijä ja riittävät resurssit sekä asumisen osaamisen ja elämän hallinnan vahvistumisen mahdollistamiseksi

Toiminnan tarve, kohderyhmä ja kiinnittyminen

Joillakin asunnottomuus pitkittyy ja mutkistuu. Syynä ovat vuokra-asuntojen vähyys, virallisen järjestelmän jäykkyys sekä riittämätön palvelutarjonta. Joissakin kaupungeissa poste restante -osoite ei riitä kuntalaisuuden todentamiseksi. Asuttaminen voi olla haastavaa, mikäli siihen liittyy aiempia asunnon menettämisiä toistuvasti, asumisen häiriökäyttäytymistä, luottotietojen menettäminen tai velkakierre.

Toiminta on suunnattu viimesijaisten sosiaalipalveluiden ulkopuolelle jääneille tai jättäytyneille. Välillisiä kohderyhmiä ovat vankiloiden henkilökunta, sosiaalityön edustajat, Kela, työllisyyspalvelut, järjestötoimijat, diakoniatyöntekijät ja vakuutusyhtiöiden edustajat. Heidän kanssaan tehtävä pitkäjänteinen yhteistyö mahdollistaa esimerkiksi vankilasta vapautumisen suoraan omaan kotiin. Toiminta kiinnittyy rikosseuraamusalaan, palvelujärjestelmään, kolmanteen sektoriin ja vakuutusyhtiöihin.

Sosiaalinen isännöinti

Asunnottomien asuttaminen edellyttää asukkaaseen tutustumista, luottamussuhteen rakentamista, konkreettisen avun ja tuen tarjoamista asumisen onnistumiseksi. Asukas huolehtii asunnon siisteydestä ja kunnossapidosta itse. Asuntoon sitoutumista tukee se, että asunto sisustetaan yhdessä asiakkaan kanssa ja sinne tehdään tarvittavat hankinnat. Sosiaalinen isännöinti on tiivistä, yksilöllisiin tarpeisiin vastaavaa ja ehdoitta toteutuvaa tukea. Sosiaaliseen isännöintiin liitetty yksilö- ja ryhmätoiminnot tukevat asukkaan asumisosaamista, arjen rytmittämistä ja sekä työ- ja toimintakyvyn paranemista.

thl

Diak

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Yksilöohjaaja asukkaan tukena

Tuen vastaanottaminen ei ole edellytys asumiselle. Yksilöohjaaja on kuitenkin puhelimitse yhteydessä asukkaaseen ainakin kerran viikossa. Vuokra-asumista myös seurataan sovitulla tavalla. Tarvittaessa sovitaan kotikäynneistä asumisen sujumisen seuraamiseksi ja tuen tarjoamiseksi. Kotikäyntejä varten tehdään erillinen suostumussopimus. Laki mahdollistaa puuttumisen asumiseen, mikäli asuminen häiritsee muita asukkaita tai on syytä epäillä rikosta. Asukkaan kanssa käydään keskustelua ja sovitaan ratkaisusta ongelmakierteen ehkäisemiseksi. Puuttamalla ajoissa vuokranmaksun laiminlyömiseen, asumisvaikeuksiin tai häiriöihin yhteistyössä asukkaan ja taloyhtiön tai muiden osapuolten kanssa, voidaan ongelmia ratkaista ajoissa ja asumista jatkaa.

Asukasta tuetaan arjessa. Asioita hoidetaan tarvittaessa yhdessä, esimerkiksi jalkautumalla sosiaali- ja terveyspalveluihin, täyttämällä lomakkeita ja avustamalla kodinhoidossa. Tarvittaessa tehdään kuntoutussuunnitelma ja tarjotaan sosiaalista kuntoutusta tai kuntouttavaa työtoimintaa.

Yhteisöllinen tuki ja polku kohti työtä ja opintoja

Sosiaalisessa isännöinnissä asukkaita kannustetaan sosiaaliseen toimintaan. Asutetuille tarjottiin ilmainen soppalounas viikoittain ja erilaisia matalan kynnyksen työtoimintamahdollisuuksia: ruoka-aputoimintaa, tekstiilitöitä, kirpputori- tai kunnossapito-tehtäviä sekä sosiaalisia ja toiminnallisia ryhmiä asukkaiden yksilöllisen kunnon ja kiinnostuksen mukaan. Lisäksi asutettujen kanssa tehtiin suunnitelma jatkoa varten. Asutettuja siirtyi kuntouttavaan työtoimintaan ja osa eteni suorittamaan oppisopimus- ja näyttötutkintoja. Siirtyminen työelämään oli mahdollista tukitoimien vuoksi. Päihteettömyyttä tuettiin luomalla ohjauspolut päihdehoitoon ja tarjoamalla päihteetöntä tekemistä, kuten matalan kynnyksen työtoimintaa.

Tukihenkilövaltakirja haasteiden ennakointiin

Tukihenkilövaltakirja antaa tukihenkilölle vastuun olla asiakkaan tukena asumiseen ja elämänhallintaan liittyvissä asioissa. Asiakas sitoutuu siihen, että vuokranantaja voi olla yhteydessä tukihenkilöön maksu- tai järjestyshäiriötilanteissa. Tukihenkilövaltakirja ei ole sidoksissa huoneenvuokralakiin, vaan se on asukkaan ja työntekijän henkilökohtainen sopimus. Se ei ole myöskään asumisen ehto. Tukihenkilövaltakirja tuodaan isännöitsijän tietoon, jotta ilmoitus ongelmatilanteissa menee asukkaan lisäksi vuokraavalle taholle. Asukkaalle oma tukihenkilö on tarpeellinen, jotta hänellä on joku, johon voi ottaa yhteyttä heti kun ilmenee ongelma.

thl

Diak

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Resurssit

Välivuokra-asuttamisen mallissa 8 asutettavaa varten on yksi täysipäiväinen yksilöohjaaja. Resursseja tarvitaan myös ryhmätoimintoihin, sosiaaliseen kuntoutukseen ja välityömarkkinoille, asukkaan vuokrakuluihin ja vakuutukseen.

Huoneistoturvavakuutus pienentää asumisen riskiä

Asuntoihin otetaan erillinen huoneistoturvavakuutus, joka pienentää vuokranantajan riskiä asuttaa vaikeasti asutettavia henkilöitä. Vakuutus antaa tavallista kotivakuutusta paremman suojan asuntovahingon sattuessa. Huoneistoturvavakuutuksen ottajana on vuokranantaja. Huoneistoturvavakuutus on ympäristöministeriön sekä Pirkanmaan LähiTapiolan kehittämä pilottimalli, joka syntyi osana AUNE-toimenpideohjelmaa Riskivakuutus-hankkeessa.

Tarve toiminnalle ilmeni hankkeen suunnitteluvaiheessa. Alueen tilastoissa oli nähtävissä merkittävää asunnottomuutta ja vankilasta asunnottomana vapautuneiden määrä oli suuri. Haasteet näkyivät sekä tilastoista että vankilatyössä, kriminaalihuollossa ja asunnottomuudessa.

Mallin arviointi

Osallisuuden toteutuminen mallissa

Oma koti merkitsee oikeutta rauhaan, koskemattomuuteen ja perustarpeiden täyttymiseen. Oman arvontunto ja tunne pystyvyydestä kohenevat, kun ihminen kokee, että on oman kodin arvoinen elämän toistuvista vastoinkäymisistä ja haasteista huolimatta. Odottamaton hyvä vastoinkäymisten keskellä voi käynnistää hyvän kierteen, jossa muiden usko motivoi ja auttaa uskomaan myös itse.

Luottamuksen synnyttäminen niihin tahoihin, jotka tarjoavat tukea, on olennaista. Usein luottamuksen syntyminen on ehto sille, että ihminen alkaa ottaa apua vastaan.

Asumisen taidot, kuten siisteydestä huolehtiminen, vahvistuvat yksilöllisen tuen, ohjauksen ja yhteisöllisen arjen tekemisen ja arjen rytmittämisen avulla. Onnistuneen asuttamisen seurauksena kiinnittyminen sosiaaliseen toimintaan saattaa helpottua.

Sosiaaliseen toimintaan, kuten, asumisryhmään, ruoka-apuun, tai retkiin, kiinnittyessä, pääsee osalliseksi yhteiseen tekemiseen. Sosiaalinen toiminta rytmittää arkea, ja edistää yhteisöllisyyttä. Muiden esimerkki rohkaisee. Osallistuminen lisää myös tunnetta pystyvyydestä.

Vastavuoroiseen toimintaan osallistuminen auttaa kääntämään voimavarat saajasta antajaksi.

thl

Diak

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Matalan kynnyksen työtoiminnassa osallisuus vahvistuu, kun pääsee mukaan esimerkiksi tiimipalaveriin, joissa asukkaat voivat vaikuttaa yhdessä työtehtäviin ja kehittää omaa osaamista.

Osallisuus yhteisestä hyvästä vahvistuu, kun asukkaat osallistuvat asunnottomien auttamistyöhön osana taustaorganisaation matalan kynnyksen tukea ja toimintaa, mm. ilmaisen ruokailun järjestämiseen ja huolehtivat esimerkiksi toimintaympäristön siisteydestä. Osa asukkaista on siirtynyt lyhyessä ajassa kuntouttavaan työtoimintaan tai opintoihin. Osallisuus vaikuttamisen prosesseissa vahvistuu, kun esimerkiksi digitaitojen oppiminen mahdollistaa taitojen opettamisen myös muille.

Erityisenä kohderyhmänä asunnottomana vapautuvat vangit ovat riskiryhmä niin itselleen kuin yhteiskunnalle. Hyvien väestösuhteiden ja yhteiskunnan turvallisuuden kannalta vapautuvien vankien kiinnittyminen yhteiskuntaan ehkäisee uusintarikollisuutta ja lisää turvallisuutta.

Osallisuutta todennetaan ja arvioidaan osallistujien arjen muutoksen ja kokemusten avulla. Toimintaa on seurattu ja kuvattu sekä dokumentoitu mm. dokumenttielokuvauksen keinoin. Arki-hankkeen (kokeiluhanke 6 kk) aikaan toiminta on osoittautunut tulokselliseksi, sillä kokeilun aikana asutetusta seitsemästä asukkaasta ainoastaan yhden asuminen jouduttiin keskeyttämään. Kuuden henkilön osalta asuminen on jatkunut, joskin pienellä osalla asuntoa on jouduttu haasteiden vuoksi vaihtamaan. Arki-hankkeen jatkoksi käynnistyi Stea-rahoitteinen Kadulta Kotiin -hanke (2018–2020), jossa toimintaa on kehitetty. Tässä hankkeessa asutettavia on jo 22.

Asukkaista osa on osallistunut yhteisötoimintaan, kuntouttavaan työtoimintaan ja aloittanut oppisopimuksen tai näyttötutkinnon. Ainakin yksi on siirtynyt työelämään. Päihteiden käytön väheneminen ja selvät päivät ovat vahvistaneet asukkaiden terveyttä ja hyvinvointia. Selvin päin toimintoihin osallistuminen on antanut rohkeutta lisätä selviä päiviä ja osallistua yhä useammin toimintoihin. Asuminen itsessään on mahdollistanut siisteydestä ja puhtaudesta huolehtimisen, mikä muuttaa statusta kanssakulkijoiden silmissä ja lisää pystyvyyden tunnetta.

Toimintamalli lupaavana käytäntönä

Toiminnassa on hyödynnetty arkitietoa ja tietoa mm. Varikko-hankkeissa ja Viadia ry:n Itä-Suomen alueella kehitettyä toimintaa sekä Sisäministeriölle kirjattua taustatieto- ja hankekoontia.

thl

Diak

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Toimintaa kohtaan on lisääntyvää kiinnostusta niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Mallia on viety ulkomaille osana asunto ensin ohjelman levittämistä, hanke on osa kansallista asunnottomuusverkostoa (VAT) ja toiminnan levittämistä muille paikkakunnille on tehty.

Malli edustaa uudenlaista toimintaa. Kohderyhmän kanssa tehtävää välivuokra-asuttamista ei tietävästi tee mikään muu taho.

Toimintaa on mallinnettu (mm. käsikirja alla). Malli on helposti siirrettävissä myös muualle. Mallin levittämistä ei toistaiseksi ole tehty. Syynä ovat mm. haasteellinen kohderyhmä ja suuret riskit investointineen. Myös toimintaympäristön (sosiaalinen kuntoutus ja välityömarkkinat sekä ruoka-aputoiminta ym.) tuki näyttäisi olevan keskeinen edellytys välivuokra-asuttamisen ja siihen liittyvän sosiaalisen isännöinnin toimintamallin menestyksekkääseen toteuttamiseen.

Lopuksi

Arki-hankkeen jatkoksi käynnistyi Stea-rahoitteinen Kadulta Kotiin -hanke, jossa Arki-hankkeen toimintaa on kehitetty ja laajennettu Tampereella.

thl

Diak

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto